

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 28. julija 1875.

O b s e g: Opomin živinozdravnikom in gospodarjem o ozdravljanji antraksa po novjših skušnjah. — Novi Kranjski panj po Dzierzonovi osnovi. (Dalje.) — Gospodarska novica. — Beseda o različni pisavi slovenski. — Slovensko slovstvo. — Upor v Ercegovini. — Tirolska in Tirolci. (Konec.) — Policijski komisar. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Opomin živinozdravnikom in gospodarjem o ozdravljanji antraksa po novjših skušnjah.

Črm, kateremu znanstveno imé je „antraks“, mi Slovenci pa ga večidel „vranĉni prisad“ ali „vranĉni sajevic“ (Milzbrand) imenujemo, je ena najnevarniših bolezin živinskih, za katero je že na milijone živinĉet poginilo vsak čas, zlasti pa poleti. Tudi za ĉloveka je antraks grozna bolezen.

Ker je črm pri živini večidel zelo nagla bolezen, ki živino vĉasih tako hitro umori kakor da bi bila strela v njo vdarila, so zdravniki tej naglosti pripisovali nezmožnost zdravil. Deloma je to resnica. Al umni zdravniki dandanes zakrivati noĉejo tudi tega, da prejšnje ĉase bistvo te bolezni ni bilo znano. Dobro so sicer vedeli, da ima sedež svoj v krvi, ki postane črna kot oglje (od tod imé „črm“ in „antraks“) in gosta kot kolomaz (šmir); al kaj naredi tako premembo krvi, to jim je bilo neznano do novjših ĉasov.

Po večletnih natanĉnih preiskavah so Francoski, Švicarski in nemški živinozdravniki našli v krvi neka posebna, le z drobnogledom vidljiva, svetla, okrogla telesica, ki jih bakteride imenujejo, ki po krvi v ogromnem številu sém ter tje plavajo, v ravne vrste se združijo in v ravne palĉice se zlépijo (zamažejo). Čeravno so neizmerno drobne te črmove glivice (Spalt-pilze), ki ne spadajo niti v vrsto rastlin niti živali, ampak delajo za-se posebno organsko vrsto, imajo vendar grozno pogubivno moĉ do živinskega življenja zato, ker so tako silno laĉne po kislec (Sauerstoff), da nagloma požró ves kislec krvi; kri, oropana kislice, postane polna ogeljne kisline tako, da je po njej vsa ostrupljena, da živino zaduši.

Iz ogeljne kisline izvira tudi kolomazu (šmiru) podobna črna kri, katera, tudi iz žile izpuščena, po dotiki z vnanjim zrakom ne dobí več rdeĉe barve. Če se več tacih bakterid v vranici, v možganih, na jeziku, v ritniku, na koži itd. nakopiĉi, nastane tako imenovani možganni črm, kamor spada tudi „pereĉi ogenj“ pri prešĉih itd.

To, kar je dozda za vzroke veljalo, da naredijo črm, je po teh novih skušnjah še le pripravljano k tej bolezni, med katerimi v prvi vrsti stoji tisti nezdravi zrak, ki se napravlja v stojeĉih moĉvirjih, kjer gnjijo rastlinske stvari. Če tak škodljiv zrak, „ma-

laria“ od zdravnikov imenovan, sopejo ljudje in živina, prav lahko zbolijo.

Dalje uĉijo novjše skušnje, da je črm veliko bolj nalezljiv, kakor se je dozda mislilo, in črmova kužnina se po več mesecev in celo leto in dan drži hleva, kjer je bolna živina bila, orodja itd. Ljudje, ki od bolne živine do zdrave hodijo, najveĉkrat zanesó to kugo.

Kar se tiĉe ozdravljanja te bolezni, uĉijo skušnje enoglasno, da grozno škoduje živini, če se jej puša. Pušanje je dozda navadno bilo, če tudi so zdravniki prilike dokaj imeli videti, da je živina v kljub pušanju crkala. Al kjer je enkrat kopito vpejano, težko se opustí. Sedaj pa, zdravniki, ne pušajte več! — in vi, gospodarji, ne dovolite, da bi se v tej bolezni živini vaši pušalo! Živino, katera je zavoljo spridene krvi že tako silno slabotna, polomi popolnoma, če se jej še krvi vzame. Če bi mōgli pri bolni živini vso kri iz žil izprazniti in namesti okužene zdravo kri v žile vlití, tedaj le bi pomagalo pušanje, — al to ni mogoĉe.

Zato ne slabimo živine s pušanjem še bolj, ampak skušajmo jej kri zboljšati s takimi vnanjimi in notranjimi zdravili, ki kislica prinesó v život.

Zato priporoĉajo po novjših preiskavah izkušeni živinozdravniki, naj se za črmom bolna živina cela zavije v rjuhe, ki so bile v mrzlo vodo pomoĉene in izžete, in katere, kedar se po večidel hudi vroĉini živine segrejejo, zopet v mrzlo vodo pomoĉijo, in ožete se potem zopet ovijejo okoli živine po celém životu. Tako v mrzle rjuhe mora zavita biti živina, ne pa le odéta s takimi rjuhami, ki bi na obeh stranéh doli visele; to ne bi koristilo.

Prešĉi s pereĉim ognjem tudi naj se ovijejo v rjuhe, ki so bile pomoĉene v mrzlo vodo, kateri se je pridjala tretjina navadnega jesíha.

Ti ovitki se ponavljajo, dokler se vroĉina života ne zmanjša.

Tudi večkratno polivanje celega života z mrzlo vodo je dobro, al po vsacem polivanji se mora živina s slamo do suhega dobro otreti (zribati) in potem odeti.

Mrzle čiste vode naj se živini piti večkrat ponudi, še bolje pa je, da se pitna voda malo okisa z jesíhom ali s solno kislino (kaka 2 lota na škaf vode).

Med notranjimi zdravili se najbolj priporoĉa solitar in pa kafa; zato vzemi solitarja 2 lota,

kafre pa 1 kvintele (solitar razstopi poprej v nekoliko vode), potem solitar in kastro zmešaj z moko v 4 osvake, in vsake dve uri daj tak osvalek bolni živini, goveji živini, ovcam in kozam ga v vodi raztopljenega vlij noter.

Človek, ki se s tako živino vkvarja, naj skrbno ravna, da se od njene sape ali krvi sam ne okuži, pa tudi kuge dalje ne zanese.

Kdor tako ravna, prav ravna, če tudi naj vé, da med najnevarnejše bolezni spada antraks.

Novi Kranjski panj po Dzierzonovi osnovi.

Spisuje Luka Porenta, župnik in čebelar v Bohinji.

(Dalje.)

Ker mislim, da sem zdaj novi Kranjski panj zadosti obširno popisal, se mi zdi potrebno, da še na to dvojno vprašanje odgovorim:

1. Kakošne prednosti ima novi Kranjski panj v primeri s starim Kranjskim panjem? in

2. al more čebelar z novim Kranjskim panjem tudi vse tiste koristi in dobičke doseči, kateri se sploh Dzierzonovim panjem prilastujejo?

Imenitne so prednosti, katere ima dzierzonziran Kranjski panj v primeri s starim Kranjskim panjem, in kdor nove Kranjske panjove ima, lahko ž njimi vse tiste dobičke doseže, katere oče Dzierzon svojim lastnim izvirnim panjem pripisuje.

Najimenitnejše prednosti novega Kranjskega panja so naslednje:

I.

Novi Kranjski panj ravno tako sam od sebe roji, če ga čebelar rojiti pusti, kakor stari Kranjski panj; zraven tega pa čebelar, ki nove Kranjske panjove ima, tudi sam, brez posebnih težav in brez tistega zopernega prekanjanja, lahko roje dela, in sicer al prve roje, al pa drugje, kakor mu drago. Oboje sorte roji se pa dajo na več načinov delati.

Ako hočeš prvi roj narediti, delaj tako-le:

1. Potegni panj, kateri je že močan zadosti, da mu zamoreš roj vzeti, na večer, kedar se solnce že skrije, al pa zjutraj zgodaj, dokler čebele še ne leté, iz ulnjaka, položi ga pred-se na kako mizo al klop, na vsako stran tega polnega panja postavi en prazen panj, namreč enega na levo, drugega na desno, katerima pa moraš pokrove poprej proč vzeti. — Zdaj odkrij polni panj. Ako zapaziš, da se ti s pokrovom vred, kedar ga vzdigneš, tudi kaki satnik ali romček iz panja vzdigne, zasadi nož med pokrov in ta satnik ali romček, da ga tako od stropa odtrgaš in nazaj v panj potisneš; zakaj dasiravno je med satniki in stropom pol palca praznega prostora, vendar čebele še vse eno satnike sèm ter tje k stropu nekoliko prilepijo. Ko pokrov na eni strani popolnoma vzdigneš, pometi čebele, katere se ga drže, s kakim peresom al s kako mehko metlico nazaj v polni panj, in položi pokrov na stran. Potem vzemi v roke kak pripraven oster nož, da boš ž njim satove od stranic odrezoval, zakaj navadno čebele satove, če so le na satnike, ne pa v romčke delani, tudi na stranice prilepijo. — Jaz sem si za to delo poseben nožek omislil, kateri je blizo enega čevlja dolg, na spodnjem konci v podobi srpa malo zakrivljen, in na tej krivini na obeh stranéh oster, da lahko sat od stranice odrežem, naj že nož med stranico in satom navzdol potisnem, al pa na kviško vzdignem. *)

*) Tudi take nožičke si lahko vsaki čebelar pri g. Mihaelu Pakiču v Ljubljani naroči.

Taki zakrivljeni nožički so tudi za vzdigovanje satov prav pripravi, ker včasih človek satnika z roko ne prime prav lahko tako, da bi tudi nobene čebele ne pritisnil, katera bi ga potem gotovo pičila.

Tako začni posamesne satove, drugega za drugim, s čebelami vred, katere na njem visé, iz panja vzdigovati, preglej vsaki sat na obeh stranéh prav dobro, da vidiš, če ni morebiti matice na njem. Tiste satove, na katerih matice ne zapaziš, pokladaj s čebelami vred v prazen panj na desno stran, in sicer ravno tako po vrsti, kakor so v starem panju stali. Na ta način boš pred ali pozneje tudi na tisti sat naletel, na katerem boš matico dobil. Ta sat z matico in čebelami vred položi v drugi panj na levo stran. Zdaj nimaš več drugega opraviti, kakor da v panj, v katerem sat z matico imaš, še kaci 5 satov, bodi si iz starega panja, ali pa iz onega, v katerega si satove, na katerih matice nisi dobil, pokladal, s čebelami vred prideneš, in tako imaš prvi roj narejen. Temu narejenemu prvemu roju dodaj še kaci 5 praznih satnikov, kateri, kakor se že samo po sebi razume, vsaj s satovnimi začetki zaznamovani biti morajo, če nimajo povoščenih robčkov, da bo naprej delati mogel, in prenesi ga v kak drug ulnjak, kateri je vsaj pičle pol ure od tvojega oddaljen za kake 14 dni, zakaj ako bi ga koj v domačem ulnjaku na kako drugo mesto prestavil, bi ti preveč čebel nazaj v stari panj všlo, in tako bi narejeni roj preveč opešal, al se pa še popolnoma spridel, posebno ko bi imel veliko zalege, katera bi se lahko prehladila in gujiti začela. Le ako bi dal narejenemu roju prav veliko čebel in nič, al le kaj malega že godne zalege, bi ga znal koj v domačem ulnjaku na drugo mesto prestaviti, ker prav vse čebele ne gredo nazaj v stari panj; vendar je zmiraj bolje in bolj varno, da se narejen roj v drug ulnjak prenese.

Ko si tako plemenjaku prvi roj vzel, položi zopet vse satove, katerih nisi roju dal, nazaj v stari panj, pa tako, da bo eden zraven drugega stal, ne pa tako, da bi, na pr., če si iz srede starega panja kaci 5 ali 6 satov za prvi roj vzel, tamkaj prazen prostor pustil, dodaj tudi staremu panju nekaj praznih satnikov, in potem ga postavi zopet nazaj v ulnjak na tisto mesto, kjer je poprej stal.

Čebele bodo sicer malo časa nekaj žalosten glas od sebe dajale, in sèm ter tje letale, ker so matico zgubile; ker pa mlado zalego še imajo, se bodo kmalu potolažile in bodo brez odloga začele tiste, želodu podobne in pobešene stolpiče delati, v katerih si hočejo nove matice zarediti.

Panj, kateremu se prvi roj vzame, ima navadno čez 14 dni že mlade matice izležene, katere začnejo peti, če je še močan zadosti, in če misli še rojiti. Meni taki panjovi, katerim prve roje vzamem, največkrat 17. dan potem rojijo, ko sem jim stare matice vzel, in mi tako sami od sebe drugje dajo. Primeri se mi pa tudi včasih, da mi nekateri že 15. ali 16. dan drugje dá, nekateri pa tudi še le 18. ali 19. dan, če ga je kako slabo vreme v rojenji zadrževalo.

(Dalje prihodnjič.)

Gospodarske novice.

* Podučevanje o bistvu in zatiranji trtne uši v Klosterneuburgu se je začelo, kakor so „Novice“ že povedale, 26. dne t. m. in traja do 31. Namen tega poduka je, da se vinorejci popolnoma seznani s tem škodljivim mrčesom, ki ga je naš 26. list v jasni podobi pokazal, in se pridobijo na tej poti tudi izvedenci v smislu postave od 3. aprila t. l. (drž. zak. št. 61). Ta poduk razjasnuje: 1) o natori in življenji te uši (6 ur,